

Eija Niskanen

FL, Elokuva- ja tv-tutkimus, Itä-Aasian tutkimus, Helsingin yliopisto

MUUMIT JAPANILAISESSA ANIMAATIOTUOTANNOSSA 1960–1990-LUVUILLA

Talvella 2018 muumit ja Suomi -kysymys kiteytyi japanilaismedian ihmetykseen siitä, missä Muumilaakso mahtanee oikeasti sijaita. Ihmetyksen taustalla oli japanilaisten yliopistojen pääsykoe, jossa piti yhdistää kolme Pohjoismaata, Ruotsi, Norja ja Suomi, niiden kunkin suosittuun populaarikulttuurihahmoon. Tarjolla olivat Nils Holgersson, Vicke Viikinki ja Muumipeikko.

Pian japanilaislehdet alkoivat soitella Suomen suurlähetystöön ja tiedustella, onko Muumilaakso todella Suomessa. Soppaan heitti aineksensa Ruotsin lähetystö, joka väitti Muumilaakson sijaitsevan Ruotsissa, koska Tove Jansson oli lapsena viettänyt kesiä äidinpuoleisten Ruotsin-sukulaistensa maalaistalossa idyllisen maaseudun keskellä. Epäilemättä aineksia ruotsalaislaaksosta on suodattunut muumikuviutuksiin, aivan samoin kuin aineksia Pellingin saaristosta, Söderskärin majakasta ja Klovharusta. Muumilaakso elää kuitenkin niin Japanissa kuin Suomessakin japanilaisten animaatioosovitusien kautta suosioon lanseerattuna. Voi väittää, että meillä ei olisi ryntäystä muumimukiostoksille, ellei Japanissa olisi animoitu *Muumilaakson tarinoita* (*Tanoshii Moomin ikka*, 1990–1991; *Tanoshii Moomin ikka: Boken nikki*, 1992). Japanissa tehtiin kuitenkin suosittu muumianimaatio sarja jo 1969–1972. Sitä ei ole koskaan esitetty Suomen televisiossa. Tässä artikkelissa käsittelen japanilaista muumien animehistoriaa 1960-luvulta tähän päivään ja pohdin eri versioiden merkityksiä muumimielikuviin (ks. myös Niskanen 1992; Niskanen 2010).

Muumikirjoista animaatioon 1960- ja 1970-luvuilla

Muumit lanseerattiin Japanissa kolmessa eri vaiheessa 1960- ja 1970-luvuilla. Kirjallisuusagentuuri Tuttle-Morin mukaan muumien suosion ensimmäinen aalto Japanissa syntyi Kodanshan julkaisemien kirjakäännösten myötä vuodesta 1965 alkaen. Kustannusyhtiö Kodanshalla oli teossarja Andersen-palkinnon saaneille kirjailijoille, joista Tove Jansson oli yksi. (Iwasaki 2018.) Tuttle Mori on edustanut muumeja kustantaneen Schildtsin, WSOY:n, Tammen ja Otavan kirjoja Japanissa ja tuonut maahan lastenkirjallisuutta USA:sta, Saksasta, Britanniaasta ja Ranskasta muiden tunnettujen länsimaisten kirjailijoiden ohessa. Japaniksi on käännetty sekä Janssonin muumiromaani että lasten kuvakirjat, joita löytyy jokaisesta japanilaisesta kirjastosta. Tove ja Lars Janssonin yhdessä tekemiä muumisarjakuvia, joita he tekivät brittiläiselle *The Evening Newsille* (1952–59, vuoteen 1974 asti Lars Jansson yksin), alettiin julkaista Kodanshan kautta japaninkielisin tekstein 1960–70-lukujen vaihteesta alkaen. Varsinainen supersuosio syntyi kuitenkin tv-animaatio sarjan myötä.

Ensimmäisistä muumianimaatioista jotain kuulleiden mielikuva on yleensä ollut, että ne ovat ”huonoja”, minkä vuoksi Tove Jansson tai hänen tekijänoikeuksiaan valvova Moomin Characters ei olisi sallinut niiden levitystä Japanin ulkopuolella. Ensimmäisten *Muumien* tekijäkaarta tutkiessa ei voi kuitenkaan väittää animaation joutuneen taitamattomiin käsiin: animaatiota on kehitelty eri vaiheissa joukko tekijöitä, jotka on myöhemmin tunnustettu Japanin animaatioteollisuuden keskeisiksi nimiksi. Jopa Studio Ghiblin maineikas ohjaaja Hayao Miyazaki animoi yhden jakson (jakso 23, 1970).

Ensimmäisen *Muumi*-animaation tuottaja Shigehito Takahashi tuotti 1960-luvulla tv-mainoksia. Television alkuaikoina suuri osa mainoksista Japanissa (ja meilläkin) oli animoituja, ja niin Takahashi perehtyi animaation tuottamiseen. Hänen tuottaja-aikanaan TCJ-mainostoimiston animaatio-osasto Eikenillä syntyi japanilaisen tv-mainonnan klassikkoja kuten Tarys-viskimainokset. Vuonna 1962 hän perusti animaatiotuotantoyhtiön nimeltä Zuiyo Eizo. Zuiyon maineikkain tuotanto on Hayao Miyazakin ja Isao Takahatan tekemä, Johanna Spyrin lastenkirjojen pohjalta animoitu *Heidi, Alppien tyttö* (1974). Sitä ennen Takahashi kuitenkin teki *Muumit*.

Zuion alihankkijastudioksi, varsinaiseksi käytännön animaatiostudioksi perustettiin A Production. Studion ensimmäisen tuotannon piti olla *Lupin III*, suosituksen mangon pohjalta. Pääanimaattoriksi houkuteltiin Toei Dogalta Yasuo Otsuka. Toei Doga (nykyisin Toei Animation), Toei-elokuvastudion animaatio-osasto oli perustettu 1954 mielessä idea ”Aasian Disneystä”. Yhtiö tähtäsi siis täysliikkuvaan elokuvateatterianimaatioon Disneyn mallin mukaan. Ensimmäinen pitkä animaatioelokuva *Hakujaden* (*The Tale of the White Serpent*, 1958), tehtiin tunnetun kiinalaislegendan pohjalta. Otsuka sai 1960-luvun alussa koulutettavakseen kaksi uutta taloon pestattua nuorta animaattoriharjoittelijaa, Hayao Miyazakin ja Isao Takahatan. Kolmikko työskenteli paljon yhdessä samoissa animaatioprojekteissa, teki yhdessä Takahatan ensimmäisen pitkän animaatioelokuvan *The Little Norse Prince* (*Taiyō no ōji – Hols no daibōken*, 1968) ja yhteistyö jatkui aina Studio Ghiblin alkuvuosiin saakka 1980-luvulla. Vuonna 1963 mangapiirtäjä ja animaatio-ohjaaja Osamu Tezukan perustaman Mushi Production -studion tv-animaatiosarja *Tetsuwan Atomu* eli *Astro Boy* oli Japanin ensimmäinen tv-animaatiosarja ja se muutti animaatioteollisuuden painopistettä pysyvästi television suuntaan. Monet animaattorit jättivät Toei Dogan ja suuntasivat uusiin studioihin tekemään tv-animaatiota, osa niitä varta vasten perustaen.

A Productionissa aikaa kului *Lupin III*:n pitkäksi venyvään esituotantoon. Väliaikana päätettiin tehdä jotain muuta, ja tuottaja Takahashin käteen osui englanninkielinen kirja *Finn Family Moomintroll*. (Oosumi 2016; Chiba 2017.) Hän huomasi, että muumikirjoja oli jo julkaistu japaniksikin kustannusyhtiö Kodanshan kautta. Sitä kautta Takahashi jäljitti oikeudenomistajat ja sopi ulkomaanmatkoillaan tapaamisen Tove Janssonin kanssa Tukholmaan. (Chiba 2017, 44–64.) Hän sai luvan muumien animoimiseen – ehkäpä japanilaista puupiiirrosta ja Kurosawan sekä Ozun elokuvia tunteva Jansson odotti vastaavaa taiteellisuutta – ja Otsuka ryhtyi suunnittelemaan muumien hahmoja. Hänen mukaansa alkuperäiskuvitusten muumeja piti muunnella pyöreämmiksi ja nappisilmäinen Muumipeikko sai Otsukan kynästä japanilaiseen makuun ilmeikkäämmät, sisäänpäin karsastavat silmät. Muumeilla oli myös suu ja virtahepomaiset korvat. Tähänastiset muumit olivat olleet still-kuvia kirjoissa ja sarjakuvissa. Nyt hahmot piti laittaa liikkumaan. (Otsuka 2016.)

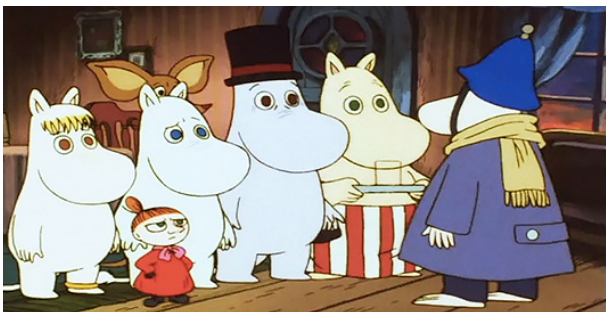
Muumien ohjaajaksi pestattiin Masaaki Osumi. Hän oli ohjannut nukketeatterisarjoja televisiolle. Osumin ongelma oli se, miten saada yhdeksästä muumiromaanista 25-minuuttisia episodeja joka viikolle puolen vuoden ajaksi. Niinpä muumeille kehiteltiin itse uudet tarinat Muumilaakson hahmojen väliset konfliktit ja ystävyydet mielessä pitäen. Keskushenkilöiksi määriteltiin Muumipeikko, Muumimamma ja Muumipappa ja heihin liittyivät muut hahmot. (TMS 2018.) Janssonin kolmen koh-

dan sääntöä – Muumilaaksossa ei saa esiintyä rahaa, televisioita tai autoja – rikottiin useammin kuin kerran. (Osumi 2016.)

Sarja lanseerattiin lokakuussa 1969 Fuji-TV:n *prime time* -slotissa, sunnuntai-iltaisin kello 19.30–20.00. Vuonna 1969 perheillä oli vielä tapana kokoontua yhdessä *kotat-sun* ääreen televisiota katsomaan. *Muumit* saivat hyvän vastaanoton koko perheen ohjelmaksi ja toisenlaisena vaihtoehtona *shonen*-animaatiolle eli poikayleisölle suunnatuille animaatioille, vaikka sarjassa Muumipeikosta tulikin villimpi pojankoltiaisen kuin alkuperäisteosten Muumipeikko. Sarjan sponsorina toimi Calpis-juoma, jonka mainoksia Takahashi oli tuottanut. Ohjelmapaikka ristittiinkin *Calpis kazoku gekijo*’ksi, Calpis-perheteatteriksi. Lastenviihteen ja erilaisten makeistehtailijoiden kytky oli ollut vahva jo *kamishibain*, kiertelevien kuvalevyteatteriesittäjien aikana ennen elokuvaa ja televisiota, ja käytäntö siirtyi suoraan tv-animaatioon.

A Pro tuotti *Muumieja* vain puoli vuotta ja keväällä 1970 sarjan animointi siirrettiin Astro Boy’n lanseeranneeseen Mushi Pro -studioon, toki saman Zuiyo Eizon ja Takahashi-tuottajan alaisuudessa (Otsuka ja Osumi puolestaan siirtyivät tekemään *Lupin III*:ta). Ohjaajana Mushi Prossa toimi Rintaro, joka on myöhemmin noussut hyvinkin tunnetuksi animaatio-ohjaajaksi. Mushi Prolla luotiin eri jaksoille erilainen sävy: tehtiin esimerkiksi mystinen muumiseikkailu, pelottava tarina, absurdi tarina ja niin edelleen. Mushi Pro muutti hahmojen ulkoasua, ja muumihahmoa palautettiin lähemmäs alkuperäistä Janssonin piirroshahmoa. Muumien silmien muotoa muutettiin tässä vaiheessa A Pron aikaisista suurista silmistä muumimaisemmiksi nappisilmiksi ja samoin muumien korvat piirrettiin aiempiin virtahepokorviin verrattuna pystymmiksi. Shin-Moomin eli ”Uuden Muumin” (1972) kaudella puolestaan pyrittiin tekemään uusiksi joitakin vuosien 1969–1970 jaksoja, tällä kertaa paremmin alkuperäisteoksia vastaaviksi. Shin-Moominia tehtiin 54 episodina.

Muumien suosio oli suuri, ja vuonna 1971 Tove Jansson kutsuttiin Japaniin. Jansson ja Tuulikki Pietilä käyttivät tilaisuutta hyväkseen tehden maailmanympärimatkan, jonka puitteissa he vierailivat myös Japanissa. (Cederström & Tanner 2014.) Jansson

Suomessa esittämätön japanilainen muumianimaatiosarja 1960–1970-lukujen taitteesta (yllä) ja paljon tunnetumpi, monikansallista tuotantoa edustava *Muumilaakson tarinoita* (alla) 1990-luvun alusta. Kuvat: ruutukaappaukset <https://www.youtube.com/watch?time_continue=262&v=SM4SI0sMFrM> (vuoden 1969 muumisarjan episodi ”Silkkipytyyn salaisuus”) ja <<https://www.moomin.com/fi/>>.

sai Japanissa tähtivastaanoton ja innokkaat lapsilaumat peräänsä. Hän oli häkeltyneet nähdessään, mitä hänen muumeilleen oli tehty, mutta toisaalta imarreltu tähtikohdelusta. (Westin 2007, 379.)

Tove Janssonin nihkeä suhtautuminen vuosien 1969–1971 animaatiosovituksiin jätti ne pelkkään Japanin levitykseen. Niitä ei ole koskaan näytetty Suomessa eikä levitetty Japanin ulkopuolelle. Se taas, miksei niitä ole edes Japanissa DVD-paketteina, ei johdu niinkään Janssonin suorasta kiellostosta vaan monimutkaisesta tekijänoikeuskysymyksestä, jossa ovat mukana niin animoinnin tehneet studiot kuin tuotantoyhtiö Zuiyo Eizo ja sen töiden oikeudet myöhemmin perinyt Nippon Animation. Uuden muumianimaatio-sarjan, *Muumilaakson tarinoiden*, animointisopimus sisälsi rajoitteita aiemman sarjan levityksestä. (TMS 2018; Kameyama 2018.)

Vuosien 1969–1972 *Muumit* on mielenkiintoinen myös siinä mielessä, että se edustaa hyvin tuon ajan yleistä japanilaisanimaatioiden tyyliä. Sitä oli tekemässä joukko maineikkaita alan ammattilaisia ja se saavutti suuren suosion lanseeraten muumit Japaniin pysyväksi populaarikulttuurikonseptiksi. Alkupuolella, A Productionin jaksojen aikoihin, sarjaa käsikirjoitti tunnettu kirjailija Hisashi Inoue. Sarjan tunnuslaulu, ”Nee Moomin”, on vieläkin monen japanilaisen tuntema muumilaulu. Ääninäyttelijöistä löytyy myös maineikkaita nimiä: Muumipeikon äänen teki tunnettu näyttelijätär Kyoko Kishida (1930–2006). Kun Kishida kuoli, uutisissa mainittiin hänen tunnetuimpien elokuvarooliensa, kuten *Suna no onna* (*Woman of the Dunes*, ohjaus Hiroshi Teshigahara 1964) ohella aina se, että hän oli Muumipeikon ääni.¹

Muumit oli A Pron ja Mushi Pron animaatio-sarjojen kautta esitelty niin ikään sille sukupolvelle, josta osa päätyi työskentelemään Japanin maineikkaimpiin animaatiostudioihin. *Muumi* oli ensimmäinen animaatio-sarja esityskonseptissa, joka jatkui 27 vuotta, ja jonka nimi muuttui pian Calpis-perheteatterista *Sekai meisaku gekijo*:ksi, joka tunnetaan Japanin ulkopuolella nimellä *World Masterpiece Theater*. Ohjelmaslotin konsepti oli tuoda maailman lastenkirjallisuusklassikkoja animaatiomuodossa Japanin lapsille. Vuosien 1969–72 *Muumi*-animaatioiden merkitys sekä ohjelmaslotin lanseeraajina että innoituksena myöhemmille japanilaisille animaationtekijöille on suurempi, mitä meillä Suomessa ymmärretään. Tässä ohjelmapaikassa Hayao Miyazaki ja Isao Takahata tekivät *Heidiä* (Johanna Spyrin romaanien pohjalta), *Kotikunnaan Annaa* (1979), *Marcoa* (1976), *Flandersin koiraa* (1975) ja muita klassikkoja.

Itse asiassa *Muumi* vakuutti animaationtekijät siitä, että televisiolle voi tehdä mielenkiintoista animaatiota. *World Masterpiece Theater* -ohjelmapaikalle syntyi *Muumin* lisäksi toinenkin suomalaisen alkuperäisteoksen pohjalta animoitu sarja: Auni Nuolivaaran romaanista *Paimen, piika ja emäntä* (1936) muokattu *Makiba no shojo Katori eli ”Katri, niittyjen tyttö”* (1984). Sarjan käsikirjoittaja Akira Miyazaki matkusti Suomeen tutkimaan maisemia, kuten häntä ennen Miyazaki ja Takahata olivat käyneet Sveitsissä luonnostelemassa *Heidin* alppimaisemat. Matka ei jäänyt ainoaksi. Akira Miyazaki päätyi myös käsikirjoittamaan ensin Dennis Livsonin tuotantotoimistolle *Alfred J. Kwak* -animaatio-sarjaa ja samalle tuottajalle *Muumilaakson tarinoita*.

1990-luvun animaatio-sarja

Suomalainen lastenohjelmatuottaja Dennis Livson oli saanut kokemusta japanilaisten animestudioiden kanssa työskentelystä *Alfred J. Kwak* -animaationsa (1989) parissa. Hänellä oli tuotantoyhtiö Benelux Cable B.V. Alankomaissa, ja hän sai ajatuksen

¹ Muumipeikon äänen on aina tehnyt Japanissa naisnäyttelijä, oli sitten kyseessä vuosien 1969–1972 tai 1990–1992 sarja tai myöhemmin maassa julkaistut ja japaniksi dubatut puolalais-suomalaiset ”huopamuumit” tai *Muumiperhe Rivieralla*.

animoida muumit uudelleen Japanissa. Tove ja Lars Jansson suostuivat, mutta aiemmasta kokemuksesta opiksi ottaneena he vaativat tarkistus- ja korjausoikeuden kuvakäsikirjoituksiin. *Muumilaakson tarinoista* (1990–1992) tulikin suomalais-hollantilais-japanilainen yhteistuotanto. Tarinat seuraavat joko Janssonin romaaneja tai Tove ja Lars Janssonin brittiläiselle *The Evening Newsille* tekemiä sarjakuvia. Osan tarinoista kehittivät japanilaiset käsikirjoittajat.

Vuonna 1989 Tove ja Lars Jansson matkustivat Tokioon, jossa heille näytettiin pätkä uutta animaatiota. Kaikki hyväksyttiin Janssoneilla ja faksit liikkui vikkellä vauhtia Tokion Telescreen -tuotantoyhtiön ja Lars Janssonin välillä. Shigi Nonaka Telescreenillä käänsi käsikirjoittaja Akira Miyazakin synopsikset, käsikirjoitukset ja kuvakäsikirjoitukset englanniksi ja hyväksytti ne Lars Janssonilla (Nonaka 2018). Pääosan kuvakäsikirjoitusten tarkistamisesta sarjan tuotannon aikana teki Lars Jansson, joka vaati korjauksiakin: esimerkiksi muumitalosta poistettiin televisio hänen vaatimuksestaan, eikä joulupukki kolkuttanut muumitalon ovelle jouluepisodissa (Nonaka 2018).

Japanissa oli tekniikka hallussa ja paljon animointia osaavaa työvoimaa. Parhaimmillaan muumisarjaa animoi Telescreenin alihankkijastudioilla parisataa henkeä. Kaikki sarjassa on käsin piirrettyä. Kuvittaja Yasuhiro Nakura oli saanut mainetta animoijana, jonka kuvat muistuttavat lastenkirjojen kuvia. Hän oli myös Miyazakin elokuvan *Laputa - linna taivaalla* (1986) key-animaattori, Gisaburō Sugiin ohjaaman *Night on the Galactic Railroad* -elokuvan (1985) key-animaattori ja Shikibu Murasakin klassikkoromaanin *Genjin tarinan* animaatioversion ohjaaja, hahmosuunnittelija ja key-animaattori. Vuonna 1990 hän teki *Tanoshii Moomin ikkaan* hahmosuunnittelun, animaatio-ohjauksen ja key-animoinnin.

Vaikka meillä *Muumilaakson tarinat* mielletään yhdeksi sarjaksi, Japanissa tehtiin itse asiassa kaksi eri nimistä sarjaa: *Tanoshii Moomin ikka* (Iloinen Muumi-perhe, 1990) ja *Tanoshii Moomin ikka: Boken nikki* (Iloinen Muumi-perhe: Seikkailupäiväkirja, 1992) ja lisäksi teatterileivitykseen tarkoitettu täyspitkä animaatioelokuva *Muumipeikko ja pyrstötähti* (*Tanoshii Mūmin Ikka: Mūmin Tani no Suisei*, 1992). Ohjaajana ensimmäisen kauden episodeille ja elokuvalla toimi Hiroshi Saito, joka oli ohjannut useita *World Masterpiece Theater* -sarjan klassikkoja, ja sitä käsikirjoitti *Katri niittyjen tytön* käsikirjoittanut ja jo siis suomalaista kulttuuria tunteva Akira Miyazaki. Vuosina 1990–1991 episodeja syntyi kaikkiaan 104. Kolmea episodista (episodit 12, 50 ja 102) ei koskaan näytetty Suomessa, koska joko niiden väkivalta tai vauhti ei sopinut suomalaisen lastenohjelman konseptiin tai tarinat poikkesivat liikaa muumikonseptistä. Nämä jaksot on kuitenkin sisällytetty vuonna 2017 Suomessa julkaistuun DVD-pakettiin *Muumi* (2018).

Animaatiosarjaa esitettiin TV Tokyo -kanavalla, ja Suomessa sitä esittivät YLE 1, YLE 2 ja ruotsinkielistä versiota FST. TV Tokiolla sarja saavutti jopa 18 prosenttia katsojista, koska kaikki muut kanavat lähettivät alkuillasta uutisreportaasia Persianlahden sodasta (Iwasaki 2018). Sarjan alkuperäinen, Sumio Shiratorin säveltämä musiikki pysyi muuten taustalla, mutta alku- ja lopputeemalaulut vaihdettiin Benny Törnroosin musiikin suomen- ja ruotsinkielisiin versioihin. Sarja myytiin useisiin kymmeneen maihin Etelä-Afrikkaa myöten. Suomenkielistä dubbausta hoiti Yellä Jertta Ratia-Kähönen. Suomalaiset ääninäyttelijät olivat erityylisiä kuin japanilaiset: japanilaiset lapsenomaisen korkeat anime-näyttelemisäänät vaihdettiin suomalaisen rauhallisiin ja aikuisiin ääninäyttelijöihin. Muumipeikon äänen, jonka Japanissa tekee aina naisääninäyttelijä, teki Suomessa Rabbe Smedlund. Lapsinäyttelijöitä ei voitu harkita, koska sarjan suomalaisia versioita työstettiin viikoittain vuoden ajan. Samasta syystä Muumipeikon äänen teki Japanissa nainen, jonka korkeahko ääni soveltui varhaisteinipojan ääneksi.

Muumien vaikutus ja näkyminen Japanissa

Muumeista syntynyt mielikuva riippuu Japanissa katsojan iästä. Keski-ikäiset ja sitä vanhemmat muistavat vuosien 1969–1972 *Muumin*, jota katsottiin vielä 1980-luvulla vhs-nauhoilta ja laserlevyiltä. Nuorempi polvi taas muistaa vuosien 1990–1992 muumit. Lisäksi Japanissa on näytetty stop-motion sekatekniikalla toteutettua puolalais-suomalaisista huopamuumisarjaa *Opowiadania Muminków / Die Mumins* (Jupiter Film, 1977–1982). Sarjan jaksot digitoitiin, äänitettiin ja editoitiin uusiksi Suomessa Filmkompanietin toimesta tv-sarjaksi (2010) sekä kolmeksi teatterielokuvaksi (2008; 2010; 2017). Muumeista japanilaisten kanssa keskustellessa kannattaakin pitää mielessä, että monen japanilaisen muumikuva perustuu siihen vanhempaan *Muumiin*, jota Tove Jansson ei koskaan täysin hyväksynyt. Taiteesta ja kuvakirjoista kiinnostunut väki taas pitää Janssonin alkuperäisteoksista ja piirroksista, joita esittelevä suuri näyttely kiersi Japania vuosina 2008–2009. Myös Ateneumin taidemuseon Tove Janssonin 100-vuotissyntymäpäivänäyttely ja Tampereen Muumimuseon alkuperäispiirrosnäyttely keräsivät Japanissa yhteensä yli miljoona kävijää vuosina 2014–2015.

Muumilaakson tarinoiden krediittijakson animoinut Kazushige Yusa arvelee, että hänen polvensa monet animaattorit ovat saaneet vaikutteita *Muumeista*. Sarjassa oli lumoavaa yksinkertaisuutta, kauniit värit, pehmeä ja ystävällinen maailma. ”Nykyisin tuon tyylinen animaatio on vähentynyt. Toimintaa on enemmän. Sponsoreilla on suuri vaikutus tv-animeen nykyään – anime täytyy olla tuotteistettavissa. Itse en juuri välitä sen tyylisestä animesta.” Yusa on tehnyt sittemmin freelancerina animaatioita NHK:n lastenohjelmiin ja luo mielellään *Muumin* tavoin pehmeitä, lempeitä animehahmoja. (Yusa 2010.)

Erilaiset muumioheistuotteet alkoivat kukoistaa Japanissa toisen sarjan eli vuoden 1990 aikoihin. Tuttle-Mori hankki lisenssin noin 80 tuoteryhmään, jotka kattavat yhteensä tuhansia eri tuotteita pyyhkeistä hammastahnaan saakka. Nytemmin muumituotteet Japaniin lisensoi suoraan Moomin Characters. Lisäksi Japanissa myydään Suomessa tehtyjä muumituotteita, esimerkiksi Iittalan mukeja. Esinetoiminnan lisäksi Nuuskamuikkusen hahmoa on vaeltajaluonteelle sopien käytetty internetin matkahakukone Rakutenin maskottina. Pikku Myy on puolestaan vauhdittanut tv-mainoksissa Shiseidon kosmetiikan myyntiä. Tuotteet pyritään valitsemaan muumihenkeen sopiviksi. Muumibrändillä voidaan Japanissa myydä myös aikuisille, koska maan erityispiirteisiin kuuluu erilaisten anime- ja mangatyylisen tuotteiden ja pehmolelujen ostelu kaiken ikäisinä.

Tuttle-Morin Yoshi Iwasakin mukaan muumit on helposti lisensoitava tuote, koska muumien maailmassa on paljon erilaisia, fantastisia hahmoja. Eri hahmoille löytyy omaan olemukseensa sopivaa sponsoroitavaa. Hahmot ovat sopivan pehmeitä, pyöreitä ja suloisia. Ne ovat myös turvallisia. Ihmiseen perustuvia hahmoja on vaikeampi hyödyntää oheistuotesuunnittelussa kuin eläin- ja fantasiahahmoja.

Liikeideoina muumia on hyödynnetty Tokion Moomin Cafe and Bakery -muumikahvilassa, jonka omistaa Benedict-yhtiö, ja toisessa, Fukuokassa sijaitsevassa vastaavanlaisessa kahviossa. Kahviossa istutetaan aina asiakkaiden kanssa samaan pöytään iso muumipehmohahmo. Leipomon puolelta saa suomalaista ruisleipää. Liikkeessä on pieni puoti, jossa on erilaista muumitavaraa. Suuren suosion tulee epäilemättä saamaan osakseen Hannon kaupunkiin, tunnin pikajunamatkan päähän Tokiosta, rakenteilla oleva muumiteemapuisto, joka avataan yleisölle maaliskuussa 2019. Samaan yhteyteen avattiin marraskuussa 2018 pohjoismaateemainen hotelli-, ravintola- ja liikekompleksi nimeltä Metsä Village. Molempia hallinnoi Japaniin perustettu yhtiö Moomin Monogatari.

Myös vakavampaa, akateemissävyyistä kirjoittelua on syntynyt muumien pohjalta. Tutkija Tomihara Mayumi on julkaissut useita muumeja käsitteleviä kirjoja,

joissa hän palaa myös alkuperäisiin kirjoihin ja vuodesta 1954 *The Evening News*issä julkaistuun sarjakuvaan. Vuonna 2006 julkaistussa kirjassaan *Moomin no futatsu no kao* (”Muumin kahdet kasvot”) Tomihara käsittelee muumitarinoiden kahta puolta: tarinoissa on sekä lapsille että aikuisille avautuvia tarinatasoja. Jopa Muumipapan filosofiaa on pohdittu kirjan verran.

Uuden brittiläis-suomalaisen *Muumilaakso*-animaatiosarjan (*Moominvalley*, 2019–) tullessa pian TV-ruutuihimme ja streaming-palveluihimme on jälleen kerran nousut esille ”alkuperäisen” teoksen käsite. Yllättäen sitä ei monille nykysuomalaisille edustakaan alkuperäinen Tove Janssonin tuotanto vaan japanilainen anime-sarja. 1990-luvun *Muumilaakson tarinat* nähdään ”alkuperäisenä”, johon tulevaa animaatiota tullaan vertaamaan. Muumien Japani-yhteys tuleekin nähdä yhtenä osana populaarikulttuurin globaalia adaptointia. Kuten Ian Condry muistuttaa, anime-teollisuus tuo esille niin Japanin sisäisiä kuin myös kansainvälisiä transmediaalisia synergioita (Condry 2013, 85). Kumpikin japanilainen muumianimaatiosarja heijastaa osaltaan aikakautensa animeteollisuuden tilannetta, tuotantotapoja ja sen keskeisiä tekijöitä. Animaation kohdalla erikieliset dubbausversiot – mukaan luettuna tulevan *Muumilaakson* japaninkielinen dubbaus – ja sen lanseerauksessa hyväksikäytettävä synergia-yhteys Hannon Muumilaakso-puistoon tulee olemaan yksi uusi luku muumien suosiossa Japanissa.

Kun uusi brittiläis-suomalainen *Muumilaakso* alkaa nyt pyöriä televisiossa, moni on jo ehtinyt verrata sitä ”alkuperäisiin muumeihin” tarkoittaen tällä Japanissa vuosina 1990–1992 animoituja *Muumilaakson tarinoita* -sarjaa. Onkin hyvä huomata, että *Muumilaakson tarinat* ei ollut sen paremmin ensimmäinen muumianimaatio kuin edes ensimmäinen japanilainen muumianimaatio.

Brittiläis-suomalainen *Muumilaakso* (*Moominvalley*) saa maailmanensi-iltansa helmikuussa 2019. Kuva: <<https://www.imdb.com/title/tt6921882/mediaviewer/rm3888936448>>. © Gutsy Animations / Moomin Characters.

Tamperetalon Muumimuseossa avautuu 25.4.2019 muumianimaatioista kertova näyttely ”Muumianimaatiot – Seikkailuja ja turvallisuudentunnetta”.

Lähteet

Elokuva

Matkalla Toven kanssa (1993). Kuvaus: Tove Jansson ja Tuulikki Pietilä. Editointi ja koostaminen: Kanerva Cederström ja Riikka Tanner.

Haastattelut

Haastattelujen koordinoinnista kiitokset AJA – Association of Japan Animation, Kaori Chiba, Kiyohiko Hikawa/Meiji University, Global Japanese Studies.

Iwasaki Yoshikazu, Korinori Alex, Sagara Takako, haastattelu. Tuttle Morin toimisto, Tokio, 12.11.2018.

Kameyama, Toshiki, haastattelu. Yoyogi, Tokio, 13.11.2018.

Nonaka, Shigi, haastattelu. Kichijoji, Tokio, 20.11.2018.

Osumi Masaaki, haastattelu. Shinjuku, Tokio, 13.12.2016.

Otsuka Yasuo, haastattelu. Wako, Saitama, 3.12.2016.

TMS – Tokyo Movie Shinshan arkisto, vierailu. Nakano, Tokio, 29.11.2018

Yusa Kazushige, haastattelu. Tokio, 10.2.2010.

Painetut lähteet

Chiba, Kaori (2017) *Haiji ga umareta hi* (The Day Heidi Was Born). Tokyo: Iwanami Shoten.

Condry, Ian (2013) *The Soul of Anime: Collaborative Creativity and Japan's Media Success Story*. Durham, NC: Duke University Press.

Mushi Production Shiryoshō 1962–1973 (”Katsaus Mushi Productioniin”) (1977). Tokio.

Niskanen, Eija (1992) ”Dubbauksella Suomen lasten nähtäväksi”. *Peili* (4): 35.

Niskanen, Eija (2010) ”Muumibrändi Japanissa”. Finnanimation/Suomen elokuvasäätiö. Saatavilla: <<http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/5/fid/21/>>.

Nye, Joseph (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, NY: Public Affairs.

Paakkanen, Mikko (2018) ”Onko Muumilaakso Suomessa? – Japanissa nousi kohu valtakunnallisen yliopistokokeen maantieteen kysymyksestä”. *Helsingin Sanomat* 16.1.2018.

Tomihara, Mayumi (2011) *Moomin no futatsu no kao* (”The two faces of Moomin”). Tokio.

Tomihara, Mayumi (2008) *Moomin tani no himitsu* (”The secrets of Moomin Valley”). Tokio.

Westin, Boel (2007) *Tove Jansson. Sanat, kuvat, elämä*. Juva: Schildts.